

Prof. Ignatije ZLOKOVIĆ
KOTOR

Pomorski muzej u Kotoru

Povodom 20-godišnjice obnove 1952—1972.

svake godine proslavu sačuvala je staru bokeljsku nošnju

Položaj Boke Kotorske i konfiguracija njenog zemljišta nametalj su od davnina njenim stanovnicima pomorsko zanimanje kao glavni izvor njihove privrede. U ovom dominantnom pomorskom uporištu južnog Jadrana kovao se kroz vjekove pomorski mentalitet Bokelja, njihova smiona pregnuća na osvajanju novih puteva u pomorskoj trgovini, a naročito u odbrani Boke od raznih zavojevača.

Uporedo sa privredom išlo je i kulturno uzdizanje. Pomorstvo je udarilo glavne temelje kulturi i civilizaciji

ovog kraja. Njegovi mnogobrojni kulturno-istorijski spomenici vezani su sa istorijom pomorstva, ili su tekovine pomorske privrede.

Stara bratovština mornara, »Bokeljska mornarica«, vezuje stoljeća pomorske slave i veličine sa stoljećem propadanja i izumiranja (XIX vijek), u kojem je nestao jedrenjak, a parobrod, djelo tuđinskog kapitala, uništio sitne sopstvenike našeg domaćeg brodarstva. Bokeljska mornarica je u tom kritičnom razdoblju održavala pomorski duh i njegovala pomorske tradicije. Obnavljajući

i oružje. Njeni članovi počeli su skupljati istorijske predmete Bratovštine i izlagati u njenim prostorijama. To su bili prvi temelji današnjem Pomorskom muzeju (u daljem tekstu P. m.), postavljeni u posljednjoj deceniji prošlog stoljeća.

U oktobru 1934. uprava Narodnog univerziteta priredila je u Kotoru vrlo uspješnu izložbu kulturno-istorijskog naslijeđa Boke Kotorske, koja je zadivila i iznenadila njene najbolje poznavaoce. Jer od Napoleonovih ratova (kada je francuska vojska raznijela i uništila mnoge istorijske dragocjenosti), zub vremena, ustanci, i I svjetski rat samo su raznosili i uništavali. Sa ovom izložbom rodila se misao o osnivanju stalne muzejske zbirke. Uprava Bokeljske mornarice počela je 1938. godine ovo ostvarivati. Sve istorijske predmete i važnije dokumente izložila je na I spratu Grgurina palate. Dok je dotadašnji kabinet Mornarice bivao otvoren samo za vrijeme svečanosti, jedanput godišnje, muzejska zbirka bila je stalno otvorena i djelovala kao »Muzej Bokeljske mornarice«. Ovo je pokrenuto i održavano pomoću prijatelja i darovatelja u predmetima i novcu.

Kustos ove zbirke dugogodišnji član i časnik B. M. pok. Marko Kurijal spasio je netaknut inventar za vrijeme talijanske, a zatim njemačke okupacije.

Poslije oslobođenja, održavanje ove zbirke preuzela je naša Narodna vlast. Godine 1949. Ministarstvo pomorstva FNRJ, u želji da poveže i koordinira rad svih pomorskih muzeja na našoj obali (Rijeka, Split, Dubrovnik, Kotor), preuzelo je staranje oko P. m. u Kotoru. Stavilo je na raspoloženje dovoljno finansijskih sredstava koja su Muzeju omogućila rad na širim i dalekosežnijim zahvatima, tj. da se njegovo područje proširi na cijelo Crnogorsko primorje.

Muzej je i dalje ostao u Grgurinoj palati građenoj u baroknom stilu početkom XVIII stoljeća. Zbog njene dotrajalosti izvršena je temeljna restauracija i adaptacija koja je trajala oko dvije godine.

Ovim su Kotor i Crnogorsko primorje dobili reprezentativnu starinsku palatu namijenjenu kulturnim i naučnim ciljevima. Muzej je ponovo otvoren 10. septembra 1952. u okviru jubilarne proslave desetogodišnjice naše Ratne mornarice i pomorstva.

U prizemlju i dva sprata muzejske zgrade (Grgurina palata) danas su raspodijeljena ova odijeljenja: Bratovština Bokeljska mornarica; Dijelovi brodske opreme (sa jedrenjaka); Brodski modeli, slike jedrenjaka i portreti zaslužnih pomoraca do kraja XIX stoljeća; Pomorsko školstvo; Ostavština kap. Vlada Ivelića iz Risna; Bokeljski sa-

lon iz prve pol. XIX stoljeća; Brodarstvo Crne Gore od 1878—1918; Razvitak parobrodarstva Crnogorskog primorja od 1840. godine do danas; Pobuna mornara u Boki iz 1918. godine i narodnooslobodilačka borba; Etnografija.

Glavninu radnih prostorija Muzeja zauzimaju biblioteka i arhiv. Biblioteka danas — poslije 20 godina njenog postojanja — broji 9000 svezaka. Arhiv redovno prihvata arhivalije iz naših pomorskih nadležstava i preduzeća. Uspjelo se sakupiti i znatan broj arhivalija sa nekadanjih jedrenjaka, među kojima i 184 knjiga brodskih dnevnika. Za ovo treba, u prvom redu zahvaliti porodicama naših pomoraca koje su ove arhivske dragocjenosti očuvala do naših dana i predali ih na mjesto gdje će biti trajno čuvani. Ovakvim darovima je znatno popunjena i muzejska biblioteka.

Od godine 1953. P. m. je bio kroz cijelu godinu otvoren i u pomenutoj godini imao 7020 posjetilaca. Svake godine broj posjetilaca je rastao — tako da ih je u 1970-oj godini bilo 27.832. Nažalost, ovaj broj ni iz bliza, ne ide uporedo sa razvojem našeg turizma, pa ni brojem posjetilaca koji prolaze kroz Kotor — kao važnim turističkim raskršćem južnog Jadrana. Ovome je glavni uzrok ukidanje redovnih brodskih linija i spoljnih i lokalnim u Bokokotorskom zalivu. Autobusi kojima razne turističke agencije voze izletnike samo prelete Boku, a u Kotoru se zadržavaju dvadesetak minuta.

Mrežu pomorskih muzeja koji su prije dvadeset godina uspostavili muzeji Rijeke, Splita, Dubrovnika i Kotora, kasnije su popunili pomorski muzej Pirana, Malog Lošinja Zadra i Orebića. Naši pomorski muzeji ovako povezani u zajedničkoj saradnji, mnogo su doprinijeli za pomorsku propagandu naše zemlje, a što je najglavnije i za njenu pomorsku obnovu.

U Pomorskom muzeju u Kotoru, u ovih dvadeset godina, nicali su — i bile razrađivane — mnoge zamisli naše prosvjetno-kulturne i naučne obnove. U njemu od 1952. godine radi Sekcija Društva istoričara Crne Gore, a od tog vremena i saradnička komisija za Enciklopediju Jugoslavije i Pomorsku enciklopediju; od 1962. i Područno tajništvo Društva za proučavanje i unapređenje pomorstva Jugoslavije.

U vlastitoj režiji Muzej je održavao ljetne izložbe:

- štampe, knjiga i dokumenata 1958 — povodom 40-godišnjice Ustanka mornara;
- pomorstvo Prčanja — 1959 — povodom 100. godišnjice plovidbe oko svijeta kap. Iva Visina;
- dokumenata Perasta XVI — XIX stoljeća — 1962 — povodom proslave 300. godišnjice rođenja baroknog slikara Tripa Kokolje;

U Pomorskom muzeju koji čuva trofeje »Bokeljske mornarice« — major i barjutar primaju zastavu od direktora prof. Ignjatija Zlokovića, na Dan oslobođenja Kotora 21 novembra 1959. godine

— starih knjiga, štampanih 1455—1500 (inkunabula) prilikom kongresa Saveza bibliotekara u Budvi 1965;

— pomorskih i primorskih motiva akad. slikara Mata Duranovića — juni 1966;

— povodom proslave 800-godišnjice katedrale Sv. Trifuna sa sličnom tematikom akad. slikara Vaska Lipovca — avgust 1966;

— prigodom proslave 50-godišnjice Ustanka mornara u Boki Kotorskoj — februar 1968.

— dokumenata i materijala, posvećena proslavi 50-godišnjice Komunističke partije Jugoslavije i 25-godišnjice oslobođenja 1969.

Pored prosvjetno-kulturne, Muzej je od 1952. godine počeo razvijati i svoju naučnu djelatnost. Na ovom sektoru našao je široko polje rada, koje mu pruža vlastiti arhiv, kao i Istorijski arhiv u Kotoru — koji se razvijao i rastao uporedo sa Muzejom — kao i arhivi Dubrovnika, Zadra, Trsta i Venecije.

Do propasti Austro-Ugarske pomorska literatura, naučna i stručna bila je na stranim jezicima: talijanskom, njemačkom i mađarskom. Nažalost u vremenu između dva rata malo se uradilo da se to popravi. Možemo reći da je naš P. m. tim počecima dao svoj skroman doprinos svojom naučnom edicijom »Godišnjak«, koji neprekidno izlazi od 1952. do danas, i koji je ove godine navršio 20 godina svog izlaženja. Dosadašnjih 20 svezaka iznose 5.000 štampanih strana, a na njima je štampano: 326 naučnih radova, 40 prikaza i 63 saopštenja. Ovi radovi tretiraju istoriju: brodarstva i pomorske trgovine, pomorskog školstva, pomorskog prava, brodogradnje, ratovanja na moru, gospodarstva, kulturno-istorijskog nasljeđa, nacionalnih gibanja na primorju, pomorske beletristike itd. Pored ovoga, »Godišnjak« je pratio i sadašnji razvoj naše pomorske privrede, i svih grana pomorskog stvaralaštva.

Ovo je do pojave Pomorskog zbornika — Društva za proučavanje i unapređenje pomorstva Jugoslavije 1962. bila jedina edicija ove vrste u Jugoslaviji. Muzejski »Godišnjak« je rasprostranjen i vrlo dobro primljen u zemlji i inostranstvu. Njegovo uredništvo je 1967. godine bilo odlikovano 13-julskom nagradom Narodne skupštine SR Crne Gore. Preko svog »Godišnjaka« Muzej saraduje sa oko 200 srodnih ustanova u zemlji i inostranstvu.

Sve aktivnosti Muzeja nije moguće obuhvatiti u ovom prikazu. Ali jednu ne smijemo mimoići, a to je njegova uska povezanost sa starom kotorskom bratovštinom »Bokeljska mornarica«, kojoj je bilo povjereno da prouči istorijski razvoj bratovštine i izradi nacrt njenog novog statuta. Ovaj rad je bio dug i odgovoran. Prišlo mu se aktivnije 1959. godine, kada su bili potpuno sazreli uslovi da se ova zamisao realizuje. Na njemu su uglavnom radili saradnici Muzeja i Istorijskog arhiva (Kotor), kao i neki spoljni saradnici ovih ustanova. Na skupštini Bokelja održanoj 30. avgusta 1964. izglasan je novi Statut udruženja »Bokeljske mornarice«, time je ona obnovljena i započela sa radom.

Pomorski muzej u Kotoru je ustanova republičkog karaktera, pa mu je bila postavljena i dužnost da evidentira i nadgleda kulturno-istorijske spomenike na Crno-

gorskom primorju koji potiču iz pomorstva. Na tome se dosada nije uradilo onoliko koliko bi trebalo, jer Muzej raspolaže samo sa 2 naučna i stručna radnika. Oni su i u ovim poslovima pomagali, naročito tamo gdje se takva pomoć tražila. Ipak možemo sa zadovoljstvom konstatirati, da je postojanje i rad P. m. u Kotoru doprinio, da u širim narodnim masama jača svijest o vrijednosti naših kulturno-istorijskih spomenika, njihovom čuvanju i održavanju.

Uporedo sa Pomorskim muzejom u Kotoru osnivaju se Zavičajni muzej u Perastu, koji u glavnom prikazuje prošlost ovog nekada značajnog pomorskog naselja.

Dopunjene su i proširene riznice bokeljskih crkva i manastira — također sa bogatim eksponatima naše pomorske prošlosti. U ovakvim nastojanjima prednjačio je naš poznati naučni i kulturni radnik don Niko Luković, koji je od prvih godina svoje parohijske službe u Prčanju (od 1910.) radio i na ovom poslu. Iza svoje smrti 1970. ostavio je bogatu riznicu Župne crkve, kao i prčanjskog manastira Sv. Nikole u kojem danas postoje dvije posebne zbirke.

Pohvalna su nastojanja učinjena u čuvanju i proširivanju bogatih crkvenih riznica: Sv. Stasije u Dobroti i njenog parohijskog doma, Sv. Nikole u Perastu i Otoka Gospe od Škrpjela, koje također čuvaju bogate predmete našeg pomorskog nasljeđa. Riznica manastira Savine kod Herceg-Novog, pretvorena je u posebnu zbirku predmeta i dokumenata koja je smještena u novoizgrađenim manastirskim prostorijama.

Ratovi i ratna pustošenja pošteđjeli su svega nekoliko palata naših pomoraca u kojima se još čuvaju porodične zbirke. To su Trifkovića i Kamenarovića u Dobroti, Florija u Prčanju i Viskovića u Perastu.

Bogato arheološko područje Budve uslovljeno je osnivanje Arheološkog muzeja. Nadamo se da će uskoro Muzej Budve biti proširen novim odjeljenjima.

Pored prikaza Pomorskog muzeja u Kotoru, u kratko smo se osvrnuli i na dvije decenije rada na pronalaženju, čuvanju i smještanju kulturnog istorijskog nasljeđa Boke Kotorske, koje nam je najvećim dijelom došlo kroz pomorstvo. Možemo reći, da se na tome mnogo uradilo i da su uspjesi vidljivi i trajni. Ali uporedo sa dosadašnjim radom rasla su i saznanja o onome što treba uraditi na ovom polju. A kada to bolje sagledamo, onda vidimo da smo tek počeli. Boka Kotorska je bogato arheološko i istorijsko područje sa naučnim istraživanjima tek načeto. Zato treba stvarati sredstva da postojeće muzejske ustanove proširuju domen svojih aktivnosti. U prvom redu bi trebalo školovati i usavršavati mlade stručnjake, jer postojećih je toliko mali broj, da jedva mogu održavati i ovo što je dosada stečeno.

Na svemu ovome trebalo bi, između ostalih, da dođe do punijeg izražaja i udruženje Bokeljske mornarice koje u svom novom Statutu između ostalih zadataka navodi:

»Bokeljska mornarica može za ostvarenje svojih zadataka imati i osnivati institute, muzeje, arhive, zbirke i slične institucije.«